

BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XL

Febrer del 2015

Nº 152

Ramon Planes, sitgetà, patriota i home de lletres (i II)

Ventura Sella

L'any 1973 publicà *Crim al carrer Tuset* i l'any 1976 *La filla del pintor*, dues novel·les policiaques que en certa manera són tributàries de l'autor Simenon. El seu protagonista, el comissari Gené, és una rèplica a la catalana del casolà, agut i universal Maigret simenonià. I l'any 1992, mort ja l'autor, surt a la llum, com a obra pòstuma, la novel·la *Capità de lladres*. Aquesta novel·la té una història peculiar. L'any 1982 el meu fill gran, Joan, li féu una entrevista que es publicà en un suplement de *L'Eco de Sitges* que s'anomenava *Les ales d'Ícar*. Aquest suplement estava dedicat completament a Ramon Planes. En acabar l'entrevista, Planes lliurà a Joan Sella el text inèdit, dient-li: "Té, fes-ne el que en vulguis". Malgrat que Planes no donà cap explicació és una novel·la dedicada a un públic juvenil, diferent de tota la seva altra producció, i ens quedem amb la incògnita si era l'última obra que havia escrit o l'havia escrita molt abans. L'any 1987 apareixen les seves *Memòries*. No es pot dir que, en sentit estricte, sigui una obra de creació però en participa en grau elevat. Explica les seves vivències, però també hi ha força fantasia. En certa manera podríem dir que és la novel·la sitgetana dintre d'aquell propòsit inicial de novel·lar ciutats i vil·les de comarques. Jo m'inclino a catalogar aquest llibre com a obra de creació.

Passem ara als seus nou llibres d'assaig. El primer d'ells és el *Llibre de Sitges*. Ha tingut dues edicions: l'any 1952 i l'any 2004. És un llibre exemplar, difícil, certament, d'escriure, on s'ajunten, en admirable simbiosi, l'escriptor pulcre, l'erudit meticulós, el poeta inspirat i l'amant exagerat de la seva vila natal. Només una persona com Ramon Planes, que resum aquestes quatre qualitats, ens podia donar una obra tan arrodonida. El *Llibre de Sitges* conté un resum històric de la vila en el seu aspecte polític i religiós. És aquesta una tasca d'un historiador autèntic que ha investigat les fonts i que ha consultat els estudis precedents. Després segueix un treball de primera mà de tot el moviment rusinyolià, on queda evidenciada la significació transcendental de Rusinyol per a Sitges. Rusinyol, no cal dir-ho, fou únic a la nostra vila, si bé tingué els seus antecedents, Roig i Soler, Mas i Fondevila i Joaquim de Miró, que són degudament estudiats per

Ramon Planes. La inauguració del Cau Ferrat, la inauguració del monument al Greco, les festes modernistes, la nòmina nombrosa de personatges importants que vingueren a Sitges i que es mogueren a l'entorn de Rusinyol són estudiats i relacionats: Utrillo, Cases, Clarasó, Canudes, la Condesa de Pardo Bazán, Àngel Ganivet, Nicolás Salmerón, etc.

Ara bé, Rusinyol tingué una continuïtat, afortunadament, i el nostre autor, constituït en notari excepcional de l'època ens dóna notícia exacta i detallada de tota l'activitat artística i literària de la nostra vila. Tota la vida cultural de Sitges és descrita per Ramon Planes amb prosa correctíssima. Ens parla de Mr. Charles Deering i de la construcció del Maricel, de Josep Mª de Sagarra, de Josep Roig i Raventós i del seu germà Emerencià, de Francesc Armengol, el que fou creador de Terramar, de Sunyer, de

Ramon Planes en rebre el pergami de Fill Adoptiu

Maragall, de Ramon Surinyach Senties, de l'estada a casa nostra de l'estrafolari metge Diego Ruíz, que ens deixà en compensació el seu *Blanco refugio*, dels dies de Joan Salvat Papasseit a Sitges, on redactava la seva revista *L'enemy del poble*.

En la nòmina exhaustiva de Ramon Planes figuren Josep Carbonell i Gener i el seu moviment tan interessant centrat en *L'amic de les arts*, i segueixen Foix, Catusús, Creixells, Sisquella, Durancamps, Jou, Pruna, Ferrer Pino, Serrano, Soler i Forment, Gasch, Cassanyes, Chesterton i González Ruano, que es refugià a Sitges en moments dramàtics de la història d'Europa i que escrigué aquí unes proses, en el seu idioma, el castellà, que potser són les paraules en llengua castellana més boniques que s'han escrit sobre el nostre poble. I parla dels músics sitgetans: els mestres Morera, Català, Cuscó, Tort, Torrens i Pallarès. I no es descuida del teatre amb Artur Carbonell i Salvador Marsal, i relaciona els cursos universitaris d'estiu amb la intervenció de Marià Bassols, Carles Claveria i Joan Bastardas. El *Llibre de Sitges*, en el seu conjunt, és un llibre insuperat, no vull dir insuperable, car a la vida no es pot dir res d'una manera tan definitiva, que globalment ens dóna, com cap altre, una imatge de la història de la nostra vila. Certament ha aparegut ja per sort algun altre treball monogràfic que en el tema concret que estudia supera en informació allò que hom pot trobar més reduïdament en l'obra esmentada. Però torno a dir que en conjunt és l'obra més completa i més sintetitzadora sobre Sitges, on s'agermanen l'erudició, la poesia i l'amor.

El segon llibre d'assaig és *El Penedès i el Garraf*, aparegut l'any 1961. És una obra escrita amb el mateix rigor científic i erudit que l'anterior però en un pla més asèptic. Malgrat que Ramon Planes estimava la seva comarca, i en donà moltes proves al llarg de la seva vida, el punt de vista que adopta és més llunyà i més impersonal. És també un llibre important. Per fer-lo l'autor hagué de consultar una bibliografia extensa que detalla degudament en el cos de l'obra. Tot i que, com és de rigor, ens forneix una pila de dades històriques, polítiques, geogràfiques i econòmiques, dóna una importància capital als fets culturals, que són sempre per a ell els més estimables i els més destacables. I no hi manca el to poètic en la descripció de moments estel·lars de distintes poblacions de la comarca. Crec certament que és un llibre de consulta obligada per a tot aquell que vol i que necessita saber dades sobre el Penedès i el Garraf.

A aquest llibre seguí, l'any 1969, *El Modernisme a Sitges*, que va merèixer ser guardonat amb el premi Josep Ixart 1968. L'autor, com el títol indica, estudia les relacions de Sitges amb el moviment literari modernista, capdavanter del qual fou Rusinyol. Parla "del moment més gloriós de la vida de Santiago Rusinyol, quan la seva vida i la de Sitges es fongueren en una de sola", segons paraules de l'autor. El llibre es limita al modernisme literari car li sembla que el modernisme en la pintura i les arts aplicades no hi tenen cabuda. Se serveix especialment de l'arxiu del seu pare Josep Planas i Robert, que, amic fidelíssim de Rusinyol, col·leccionava tot el que feia referència al senyor del Cau Ferrat. El resultat és un llibre sòlid, amb una aportació de documentació considerabilíssima, que fa que l'hagi de consultar tot aquell que vulgui

conèixer un moment tan interessant i important de la història nostrada.

A aquesta obra va seguir, l'any 1970, *Mir Geribert, príncep d'Olèrdola*. És una biografia d'aquest personatge singular de la història de Catalunya, fill del vescomte Geribert i d'Ermerganda, filla del comte Borrell II, que s'autotitulà Príncep d'Olèrdola i que protagonitzà uns episodis de la nostra història. Per a confeccionar la història d'aquest personatge, Ramon Planes ha hagut de recórrer a una bibliografia extensa, que ha sabut utilitzar amb traça exquisida i amb intel·ligència. En definitiva, en resultà una monografia històrica que sobrepassa els límits estrictament locals i bàsics per a conèixer la història total de la nostra estimada Catalunya.

L'any 1971 aparegué el llibre *Santiago Rusinyol per ell mateix*. Un pròleg intel·ligent i acurat de Ramon Planes descriu les característiques essencials de l'autor de *L'alegria que passa*. I segueix una antologia de proses de Rusinyol que proporciona elements de judici suficients per al coneixement de l'autor a aquelles persones que no han pogut encara introduir-se plenament en la seva obra, la d'un literat que irrompé en el món cultural català amb la qualificació de revolucionari i esdevingué un dels puntals del modernisme.

El Mestre Morera i el seu temps, de l'any 1972, és una obra de plenitud de l'estudiós i del crític. Però també, cal destacar-ho, és una obra de combat. Ramon Planes segueix pas a pas la vida del mestre músic tan conegut i tan estimat a casa nostra per les seves sardanes. No cal dir que quan entre nosaltres parlem de *La Santa Espina* o bé la sentim, se'ns posa la carn de gallina i l'emoció més pura ens puja a a flor de pell, i Ramon Planes ens dóna la raó, perquè les sardanes de Morera són immortals, sempre faran vibrar l'ànima del nostre poble. Però per a Planes no acaba aquí l'obra de gran valor del mestre. I descriu i destaca les seves òperes, sarsueles, poemes simfònics i concerts. Tota la trajectòria vital d'aquest gran músic català, que es casà amb una sitgetana, és evocada amb precisió, rigor i meticulositat pel nostre autor. El seu naixement, la seva estada a Amèrica, l'associació wagneriana, etc. És, com tots els seus altres llibres una obra de valor, documentada, amb aportació de dades inèdites i, també, com és la seva característica constant, una obra escrita amb il·lusió, rigor, estimació i entusiasme.

Rusinyol i el Cau Ferrat, de l'any 1974, és un llibre que dóna molt més que no pas el que del seu títol hom podria esperar. Primer comença amb una biografia essencial, feta amb esperit crític, barreja d'intel·ligència i d'amor, que només una persona d'un esperit agut per un cantó i de coneixements profunds per un altre, com els de Ramon Planes, podria escriure. Però, a més de la part de creació personal, creditora d'elevades admiracions, hi ha una sèrie de documents i testimonis d'un gran interès, fruit d'una tasca minuciosa i pacient. Detallem els documents referents a la història de Rusinyol i el Cau Ferrat per tenir idea de la importància d'aquest treball: certificat de naixement de Rusinyol, certificat de matrimoni de Rusinyol, document relatiu a la compra del terreny del cementiri de Sitges per a tomba de Canudes, selecció de cartes, escriptura de la compra de les cases on després s'instal·laria el Cau Ferrat i tota la documentació relativa al Cau Ferrat de des-

prés de la mort de Rusinyol fins a la seva inauguració com a museu públic.

L'any 1981 aparegué *Santiago Rusinyol*, que és el text de la conferència que donà a Sitges el dia 13 de juny de 1981, en el cinquantè aniversari de la mort de Rusinyol. Aquesta conferència tonà a ésser, com altres vegades ha demostrat el nostre autor, una síntesi harmònica d'erudició de poesia i d'amor. Dubto que cap altre hagués pogut fer un resum tan complet i exacte de la vida de l'artista, pintor i escriptor i fundador del Cau Ferrat. La conferència està realment a l'altura de la persona homenatjada. I l'any 1984 apareix el seu últim llibre d'assaig, *Un príncep per a Olèrdola. L'aventura de Mir Geribert*, que és una nova edició de l'obra, de l'any 1970, lleugerament retocada i ampliada, publicada ara per l'Institut d'Estudis Penedesencs. Els 17 llibres deixen constància clara de l'altura intel·lectual de Ramon Planes. Els 17 llibres parlen per ell. Vull, però, en últim terme, ressaltar una característica peculiar de les obres d'assaig: totes, excepte la dedicada a Mir Geribert, tenen com a rerefons Sitges.

De l'abundància del cor parla la boca, diu l'adagi conegut. I l'amor de Ramon Planes vers el seu Sitges natal l'ha manifestat investigant i estudiant el nostre passat. Ha profunditzat en els nostres orígens i ha conservat la nostra identitat. Sitges ha rebut lloança, honor i glòria de part de Ramon Planes. Sitges afortunadament li ho va saber reconèixer. I l'ajuntament de l'any 1981, presidit per l'alcalde Jordi Serra, li atorgà el títol de Fill Predilecte de la vila. Suposó que fou per a ell un motiu de veritable joia. I, a la vegada, tots els sitgetans, representats pel nostre ajuntament, feren un acte de justícia. Josep Mª Castellet, recentment desaparegut, que fou bon amic d'ell va escriure: "Tots els pobles, totes les viles o totes les ciutats de Catalunya haurien de tenir un Ramon Planes. És a dir, un punt de referència, una presència d'identitat, algú a qui el foraster pugui adreçar-se per a demanar-li el rumb que ha de seguir per tal de descobrir els camins de l'urbs a la que arriba i els secrets que han determinat la seva història" En commemorar-se els 25 anys de la seva desaparició terrenal, és de justícia que nosaltres, els sitgetans, que tant hem après i hem rebut d'ell, l'honorem. Li podem aplicar les paraules de la Sagrada Escripura: "Fem ara l'elogi dels homes il·lustres, dels nostres pares, tal com s'han anat succeint... Els nostres avantpassats foren homes de bé, i les seves obres justes no han estat oblidades... el seu record perdura de generació en generació" (Siràcida 44, 1, 10 14).

Ramon Planes contemplant Joan Puig que pronuncia unes paraules.

BIBLIOGRAFIA DE RAMON PLANES

1. *El pont llevadis* (novel·la), Barcelona (Aymnà editor) 1950.
2. *El cercle de foc* (novel·la), Barcelona (Editorial Selecta) 1952.
3. *Llibre de Sitges* (assaig), Barcelona (Editorial Selecta) 1952, 2ª edició Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 2004 (pròleg de Vinyet Panyella).
4. *Confessió en el tren* (novel·la), Barcelona (Grases editor) 1954.
5. *El Penedès i el Garraf* (assaig), Barcelona (Albertí editor) 1961.
6. *El Modernisme a Sitges* (assaig), Barcelona (Editorial Selecta) 1969.
7. *Mir Geribert, príncep d'Olèrdola* (assaig), Barcelona (Rafael Dalmau editor) 1970.
8. *La terra té camins* (novel·la), Barcelona (Club dels Novel·listes) 1971.
9. *Santiago Rusinyol per ell mateix* (assaig), Barcelona (Edicions 62) 1971.
10. *El mestre Morera i el seu temps* (assaig), Barcelona (Editorial Selecta) 1972.
11. *Crim al carrer Tuset* (novel·la), Barcelona (Editorial Pòrtic) 1973.
12. *Rusinyol i el Cau Ferrat* (assaig), Barcelona (Editorial Pòrtic) 1974.
13. *La filla del pintor* (novel·la), Barcelona (Editorial Pòrtic) 1976.
14. *Santiago Rusinyol* (assaig), Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 1981.
15. *Un príncep per a Olèrdola. L'aventura de Mir Geribert* (assaig), Vilafranca del Penedès (Institut d'Estudis Penedesencs) 1984.
16. *Memòries* (assaig), Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 1987.
17. *Çapitè de lladres* (novel·la), Sitges (Ajuntament de Sitges) 1992.

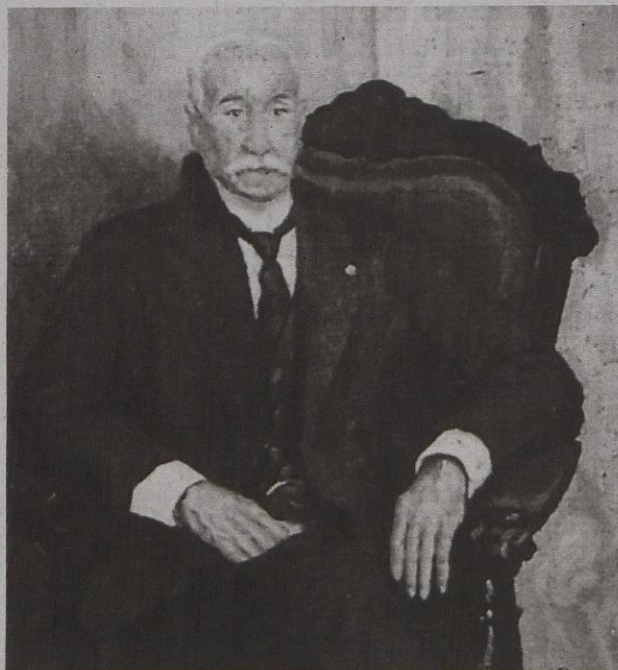
Les plaques del Saló de Sessions de l'ajuntament de Sitges (II)

Ignasi Mª Muntaner

A l'any següent, el 3 d'agost de 1917, el consistori es va adonar que continuaven "incumplidos varios acuerdos consistoriales en homenaje a distintas personalidades cuyos nombres han de figurar en el salón de sesiones mediante las correspondientes lápidas", i va decidir posar en el saló les que encara no s'hi havien posat.¹³ De manera que, el 25 d'agost de 1917, amb un discurs presentació i lloança de Bonaventura Julià,¹⁴ es van inaugurar les plaques de Víctor Balaguer, del marquès de Mont-roig, de Luís Antúnez, de Francesc Gumà, de Josep Vidal, de Gaietà Benaprès i de Pere Catasús. I no es diu res de la de Santiago Rusinyol ni de la de Charles Deering. Per altra banda, no he trobat quan es va prendre la decisió de posar al saló la plava de Pere Catasús i Ferret (1841-1914), financer i empresari, que donà els diners que faltaven per acabar l'escala de la Punta. Probablement, la decisió no incloïa fer-lo fill predilecte.

Tres mesos més tard, el 19 d'octubre de 1917,¹⁵ es va aprovar posar a la sala de sessions una placa amb el nom de l'alcalde Simó Llauradó i Clarà (1872-1917), mort de tifus dos dies abans. Sis mesos després, el 8 d'abril de 1918, i després de llargues i apassionades discussions, el va succeir en el càrrec Bonaventura Julià i en la sessió d'investidura va fer aprovar el nomenament de Rafael Llopart i Ferret com a fill predilecte de Sitges.¹⁶

Pocs dies després, la mort de dos sitgetans insignes, el 25 d'abril la de Felip Font i Falp (1834-1918), notari, soci fundador del Prado i president de l'entitat durant 23 anys, i el 9 de maig la d'Antoni Cartró i Escala (1855-1918) industrial fuster i creador del Pavelló de Mar, va fer

Rafael Llopart i Ferret

Felip Font i Falp

que el 15 de maig de 1918 s'aprovés col·locar al saló de sessions dues plaques amb els seus noms, sense però nomenar-los –com tampoc no s'havia fet amb Simó Llauradó– fills predilectes¹⁷. De manera que el 26 d'agost de 1918 es van inaugurar conjuntament les plaques de Simó Llauradó, Felip Font i Antoni Cartró.¹⁸ De moment, Rafael Llopart es va quedar sense placa.

L'any 1919 va tocar el torn a Francesc Armengol i Duran, creador de la urbanització Terramar. El 19 de novembre de 1919 l'ajuntament va aprovar el seu nomenament de fill adoptiu de la vila¹⁹ i es va acreditar l'honor que se li havia concedit, amb un pergamí que se li va lliurar en un acte a la terrassa de l'hotel Terramar, el 26 d'agost de 1920, amb paraules de Bonaventura Julià i de Francesc Armengol.²⁰ No consta que en aquell moment es posés una placa amb el seu nom al saló de Sessions.

En el ple de l'ajuntament del 18 de maig de 1921, l'alcalde Julià, a qui nomenar fills adoptius i predilectes no costava gaire, va proposar fer fill adoptiu Josep Antoni Mir i Miró. Els mèrits que Julià atribuïa a aquesta persona –que s'havia guarit a Sitges d'un greu malaltia set anys abans– eren haver presidit la comissió que va organitzar, segons deia Julià amb gran èxit, la IV Exposició Internacional de Clavells. I el consistori "aprobó unánime la propuesta de la presidencia de nombrar a don José Antonio Mir y Miró hijo adoptivo de Sitges".²¹ Josep Mir era taragoní, lerrouxista, regidor de l'ajuntament de Barcelona i vivia en aquesta ciutat, i, per fer-li saber el seu nomenament, va anar a "visitarle al efecto una representación municipal" que li lliurà un pergamí. Poc va durar a Josep Mir

la filiació adoptiva, perquè va emmalaltir i el 21 d'octubre següent va morir als 58 anys.²² No sembla que la seva placa s'hagi posat mai al saló de Plens. Almenys ara no hi és.

L'any 1923, l'alcalde Josep Planas i Robert va descobrir els mèrits d'un antecessor seu en el càrrec, Josep Batlle i Pascual (1818-1868), i el 30 de maig "la presidencia, habiendo averiguado que en 1854 desempeñó la alcaldía don José Batlle Pascual, distinguiéndose durante la epidemia de cólera que azotó la población, propuso dar a una calle el nombre de dicho patricio y colocar su lápida en el salón de sesiones, acordándose de conformidad".²³ No es va dir res de fer-lo fill predilecte. El 26 d'agost de 1923, en petit comitè –l'alcalde, el rector i quatre regidors, els altres potser no hi estaven d'acord– i amb una certa quantitat de públic, "se celebró íntimamente" la inauguració de la placa.²⁴ La dedicació d'un carrer a Josep Batlle, en canvi, es va oblidar, potser perquè tres mesos més tard arribava la dictadura de Primo de Rivera.

Durant la Dictadura, el 20 de juliol de 1924 el consistori va decidir, a proposta dels regidors Barrabeitg i Soler, que es posés al saló de Plens un placa dedicada a mossèn Felix Clarà i Carbonell, sense, però, fer-lo fill predilecte.²⁵ I el 25 d'agost de 1924, "don José Vidal y Vidal descuerrió [sic] el velo que cubría la lápida, saludándose las letras doradas dedicadas a perpetuar el nombre del popular mossén Félix con una expontánea [sic] salva de aplausos".²⁶ A continuació, Josep Soler i Tasis va llegir una biografia del mossèn.²⁷

En la Dictadura, però, no es van honorar únicament persones estimades a la vila, sinó que, com passaria després durant el franquisme, es van afalagar càrrecs oficials amb ben poc prestigi entre els sitgetans. Així, el 30 de març de 1926, "teniendo en cuenta los servicios prestados a Cataluña por el Excmo. Sr. don Emilio Barrera Luyando, con trato exquisito, gran talento y espíritu de justicia en su actuación al frente de la comandancia general de esta 4ª Región, gracias a la cual se ha aniquilado el terrorismo

Pau Barrabeitg

que imposibilitaba el pacífico desenvolvimiento del trabajo, la comisión ha acordado unánimemente nombrarle hijo adoptivo de Sitges".²⁸ Els "servicios prestados" pel general Barrera a Catalunya van ser la supressió o control polític de les institucions i entitats catalanes i la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya. No he trobat que l'Eco parli de cap pergamí, ni tampoc, per tant, del seu lliurament, ni de la posada de cap placa a la sala de Plens.

Poc abans de la festa major de l'any següent, el 9 d'agost de 1927, s'acordà posar al saló de sessions les plaques d'Emili Vidal-Ribas i Torrens, de Rafael Llopart i Ferret i de Charles Deering.²⁹ Emili Vidal-Ribas havia mort el 7 de juny de 1924.³⁰ Nascut el 1853 a Barcelona, fou industrial, estiuejava cada any a Sitges, i exercí de mecenes a la vila i fora de la vila. A Sitges havia pagat l'asil de Sant Josep per a transeünts pobres, que es va fer a l'inici de la carretera de Ribes. A l'Eco no consta si la decisió de col·locar la seva placa al saló de Plens es va prendre en algun moment anterior i ara es reparava l'oblit, o bé s'havia decidit poc abans de la festa major d'aquell 1927, tres anys després de la seva mort. La placa es posà el 26 d'agost, i féu l'elogi d'Emili Vidal-Ribas el seu amic –feien viatges junts– Joan Ramon Benaprès.³¹

El que sí que reparava oblits antics va ser la col·locació de les altres dues plaques. Quan, el 8 d'abril de 1918, es va nomenar Rafel Llopart fill predilecte no s'havia posat cap placa amb el seu nom al saló de Sessions. Però com que Rafael Llopart va morir el 15 de febrer de 1927, algú degué pensar que calia fer-ho. De manera que el 26 d'agost de 1927 es posà al saló la seva placa i va fer el seu elogi Josep Soler i Tasis.³²

I finalment, també, la placa de Charles Deering. L'any 1927, Deering ja havia buidat el Maricel, però, malgrat tot, seguia sent fill adoptiu. De manera que es va decidir posar la seva placa al saló de Sessions. Però no la placa que havia dissenyat Josep Llimona, amb una "beldad" i un text ben expressiu, placa que mai no es va fer, sinó una altra amb, només, el nom "en letras doradas sobre már-

Francesc Armengol i Duran

mol". Unes lletres que deien, curiosament, Carlos Deering Barbour.³³ Dic curiosament, perquè l'americà Deering mai no s'havia dit Carlos, sinó Charles. I, en segon lloc, perquè, com es prou conegut, els americans només tenen un cognom, ja que la dona, quan es casa, renuncia al seu i adopta el del seu marit, però els sagaços investigadors de l'ajuntament havien pogut descobrir que la mare de Charles Deering es deia, de soltera, Barbour, i van decidir que la persona que es deia, a Amèrica, Charles Deering, a Sitges es diria Carlos Deering Barbour. Va correspondre a Bonaventura Julià fer el seu elogi.³⁴

En un exercici d'afalac entre amics, el 18 de desembre de 1928 Pau Barrabeitg, en aquell moment alcalde en exercici, va ser proclamat fill predilecte pels seus companys de consistori,³⁵ i en la festa major de 1929, el dia 23 d'agost, se li va fer lliurament del pergami que acreditava el seu nomenament.³⁶ No es diu, en cap moment, que en el saló, que és on es va fer l'acte, es posés cap placa. Pau Barrabeitg va ser elogiat en un discurs fet per Bonaventura Julià.

¹³ Eco 5.VIII.1917 p 2.

¹⁴ Eco 2.IX.1917 p 1

¹⁵ Eco 21.X.1917 p 2

¹⁶ Eco 14.IV.1918 p 2.

¹⁷ Eco 19.V.1918 p 2.

¹⁸ Eco 8.IX.1918 p 1.

¹⁹ Eco 23.XI.1919 p 2.

²⁰ Eco 29.VIII.1920 p 2.

²¹ Eco 22.V.1910 p 2.

²² Eco 23.X.1921 p 2).

²³ Eco 3.VI.1923 p 2.

²⁴ Eco 2.IX.1923 p 2.

²⁵ Eco 27.VII.1924 p 2

²⁶ Eco 31.VIII.1924 p 2

²⁷ Eco 31.VIII.1924 p 3.

²⁸ Eco 4.IV.1926 p 2.

²⁹ Eco 14.VIII.1927 p 2.

³⁰ Eco 8.VI.1924 p 2, id 15.VI.1924 p 1.

³¹ Eco 11.IX.1927 p 1.

³² Eco 28.VIII.1927 p 2.

³³ Eco 28.VIII.1927 p 2.

³⁴ Eco 4.IX.1927 p 1.

³⁵ Eco 23.XII.1928 p 2.

³⁶ Eco 25.VIII.1929 p 2.

(Continuarà)

Famílies sitgetanes i les seves cases

L' HORT DE CAN FALÇ

Àngels Jordà i Alsina

És l'espai públic que hi ha darrere de can Falç de mar, a l'interior de l'illa limitada pel carrer de Mossèn Fèlix Clarà i les cases del carrer de la Carreta a l'est, per les de la Ribera al sud, per les del carrer de Sant Pau a l'oest, i de les dels carrers de les Parellades i Major al nord. Per l'extrem sud-est comunica amb can Falç de la Ribera, i pel nord-oest té sortida al carrer de les Parellades per un correló dit d'en Falç.

Segons el Cadastre de l'any 1716, el que hi havia a la part posterior de can Falç de Mar era un tros d'eixida que afrontava amb la part de darrere de diverses cases del carrer de la Carreta,¹ de manera que l'espai que coneixem avui com *hort de Can Falç* ni era hort, ni era propietat de l'aleshores hereu de la casa de la Ribera, en Manuel Falç [de Mar] i Almirall [del Carç] (1685-1746). L'actual *hort de Can Falç* era una peça de terra campa, llaurada, plantada de blat, situada a la partida de les Parellades, i era propietat de Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona.²

En el transcurs dels anys, la fortuna dels Falç va tenir èpoques de més bonança que altres. La primera meitat del segle XVIII, en la qual Manuel Falç, de Mar, va incrementar el prestigi i la hisenda de la família, fou un dels seus períodes més florents, tant des del punt de vista social com econòmic. I així veiem com l'any 1722³ ja eren propietaris de la peça de terra que sis anys abans era del notari barceloní Casas. Seguia, però, sent un camp de blat.

En canvi, cinquanta anys més tard, el 1772⁴, l'antic

camp de blat s'havia convertit en un hort. El seu propietari era aleshores un nét de Manuel Falç, en Josep Bonaventura Falç i Roger, encara que la seva mare, Caterina Roger i Company, vídua de Francesc Falç i Oliva, n'era usufructuària. No sabem del cert quan es va produir el canvi de la mena de cultiu. Possiblement els Falç van decidir substituir el blat per l'horta perquè el conreu de cereals a l'eixida de casa generava molèsties, pols i brutícia, o perquè la partida de les Parellades cada cop s'anava poblant més –a mitjans del segle XVIII s'havia obert el carrer de Sant Pau–⁵ i el camp havia quedat dins una illa d'edificacions, o potser per tot plegat. En qualsevol cas, devien disposar d'una bona mina d'aigua i donaven feina a un grapat de jornalers, necessaris per a regar i conrear un hort de més de 3.500 m².

En aquells temps, els hortolans sitgetans, com que no disposaven de sèquies o canals de reg públics, treien l'aigua per regar els conreus de pous excavats a terra. Alguns mitjançant pollacres,⁶ altres, com els Falç, disposaven d'enginys més sofisticats, sínies mogudes a tracció animal o bé, posteriorment, bombes hidràuliques. A l'*hort de Can Falç* hi havia, també, una vivenda per a l'hortolà. Fins fa poc temps, quan fou enderrocada per ordre municipal, es podia veure a mà dreta entrant pel correló.⁷

Josep Bonaventura Falç i Roger (1748-1803), un home il·lustrat, fou el constructor de la casa Llopis, avui Museu Romàntic, i promotor, a partir de l'any 1792, de la

urbanització d'uns terrenys de la seva propietat, situats a la partida de la Terra Cavada. Els parcel·là i obrí els carrers de Sant Josep, Sant Bonaventura i Sant Gaudenci. Mentre feia aquesta parcel·lació, va fer plantar a l'hort de can Falç de Mar 180 tarongers, dels quals queden quatre, i va canalitzar l'aigua d'un pou del carrer de sant Gaudenci per abastir les dues basses que hi havia a l'esmentat hort.⁸ Sabem, per una carta que li va adreçar l'any 1798 Joan Tovella, floricultor de Barcelona, que era "muy aficionado a las flores", i consta, per l'inventari dels seus béns, que a l'hort es cultivaven flors.⁹

A les acaballes del segle XIX, a la part de baix de l'hort, tocant a les eixides de les cases de la Ribera, es continuaven conreant hortalisses,¹⁰ mentre que la banda nord estava enjardinada seguint els cànons dels jardins romàntics. En un oli de Santiago Rusiñol titulat *El pati de can Falç*,¹¹ podem veure, en un primer pla, el xup d'en Falç, un estany amb un brollador i unes columnes on es recolzen unes pèrgoles de fusta cobertes de parres. En un segon terme hi ha un petit jardí envoltat d'un mur baix amb una glorieta amb xiprers al mig. A sota s'entreveu el petit llac oval on abans hi havia una estàtua.

A meitat del segle XX, l'hort de can Falç estava ja molt degradat, i s'hi conreaven verdures, que en Virgili, l'hortolà, venia al mercat de la plaça, o despatxava pel cancell de fusta del corraló. El 1990, la Diputació de Barcelona, propietària de can Falç de Mar, va arribar a un acord amb l'ajuntament de Sitges per convertir l'hort en parc públic. Per adequar l'espai al seu nou ús, el consistori aprovà el projecte de remodelació i seguidament es van executar les obres, convertint l'antic traçat romàntic de l'hort en una barreja de ciment, sorra i ferro que es va inaugurar el dia de sant Jordi del 1992.¹²

¹ Segons el Cadastre de 1716 (AHS):

- Casa del carrer de la Carreta propietat de Pau Milà i Puig, mariner, afronta a l'E amb el carrer de la Carreta, al S i a l'O amb Manuel Falç "de mar", i al N amb Isidre Coll i Falç, mariner del carrer de la Carreta

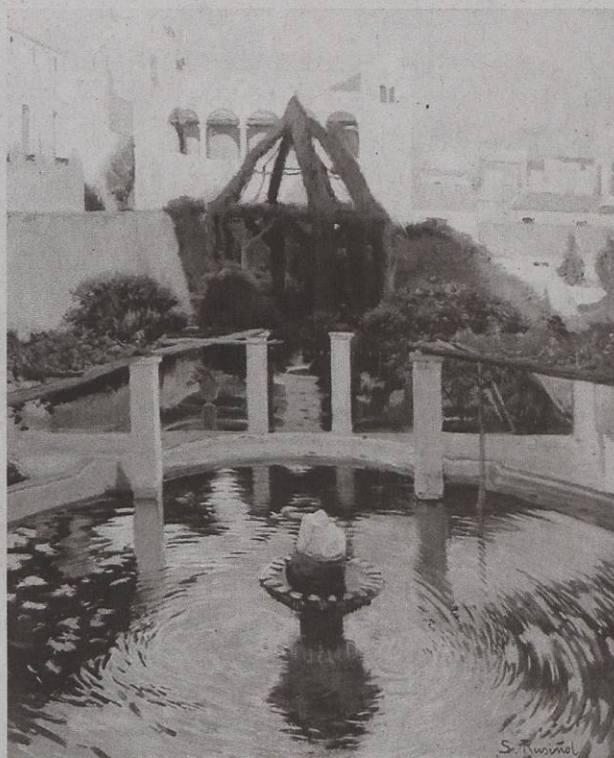
- Casa del carrer de la Carreta propietat d' Isidre Coll i Falç, afronta a l'E amb el dit carrer, al S amb Pau Milà i Puig, mariner, i a l'O amb Manuel Falç i Almirall i al N amb Teresa Llopis i Massó, vídua de Joan Coll, tots del carrer de la Carreta

- Casa del carrer de la Carreta propietat de Teresa Llopis i Massó, vídua de Joan Coll, afronta a l'E amb el dit carrer, al S amb Isidre Coll i Falç, mariner, a l'O amb Manuel Falç i Almirall i al N amb Tomàs Llopis i Giralt, pagès, tots del carrer de la Carreta

- Casa del carrer de la Carreta propietat de Tomàs Llopis i Giralt, pagès, afronta a l'E amb el dit carrer, al S amb Teresa Llopis i Massó, vídua de Joan Coll, a l'O amb Manuel Falç i Almirall i al N amb Isidre Massó, mariner, tots del carrer de la Carreta

- Casa del carrer de la Carreta propietat d'Isidre Massó, mariner, afronta a l'E amb el dit carrer, al S amb Tomàs Llopis i Giralt, pagès, a l'O amb Manuel Falç i Almirall i al N amb Manuel Sagarra i Ribera, mariner, tots del carrer de la Carreta

- Casa amb hort del carrer de la Carreta propietat de Manuel Sagarra i Ribera, mariner, afronta a l'E amb el carrer de la Carreta, al S part amb Manuel Falç de Mar i part amb Isidre

L'hort de Can Falç quan era jardí pintat per Santiago Rusinyol

Massó, mariner, a l'O amb la muralla nova de la vila i al N amb les eixides de varies cases veïnes del carrer de la Carreta

² En el Cadastre 1716 (AHS):

- Peça de terra campa (blat) situada a la partida de les Parellades, propietat de Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona, afronta a l'E amb la muralla nova de la vila, al S amb les eixides de varies cases veïnes de la Ribera, a l'O amb una peça de terra campa, situada a la partida de les Parellades, propietat de Joan Pujol, pagès hisendat, i al N part amb el dit Pujol i part amb Francesc Grau i Regordosa, pagès, tots dos del Cap de la Vila (part de l'actual carrer Major, fora del portal del Cap de la Vila, portal de la muralla nova situat al carrer Major, aproximadament entre els avui carrers de Pau Barrebeig i de mossèn Fèlix Clarà, on Major s'eixampla).

- Peça de terra campa de primera qualitat, situada a la partida de les Parellades, propietat de Joan Pujol, pagès hisendat del Cap de la Vila

- Dues cases veïnes situades al Cap de la Vila propietat de Joan Pujol, pagès hisendat, afrontaven a l'E part amb Gabriel Ricart, pagès, i part amb Ramon Romeu, ferrer, al S amb Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona, a l'O amb Francesc Grau i Regordosa, pagès, i al N amb el carrer Major (Cap de la Vila)

- Casa situada al Cap de la Vila propietat de Gabriel Ricart, pagès, afronta a l'E amb un carreró (avui carrer de mossèn Fèlix Clarà), al S amb Ramon Romeu, ferrer, a l'O amb Joan Pujol, pagès hisendat, i al N amb el carrer Major (Cap de la Vila)

- Casa situada al Cap de la Vila propietat de Francesc Grau i Regordosa, pagès, afronta a l'E amb Joan Pujol, pagès hisendat, al S amb Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona, a l'O amb Pere Carbonell, pagès, i al N amb el carrer Major (Cap de la Vila)

³ AHS. Cadastre 1722. N.º 345, peça de terra campa propietat

L'hort de Can Falç convertit en sínia
poc abans de la seva transformació en parc

de Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona (anotació al marge "vuy Emanuel Fals") afronta a l'E amb la muralla nova de la vila, al S amb les eixides de varies cases veïnes de la Ribera, a l'O i al N amb Joan Pujol, pagès hisendat del Cap de la vila

⁴ Cadastre 1772. N° 748, hort de can Falç, AHS

⁵ Muntaner i Pasqual, Ignasi M^a: *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges (GES) 1986, p. 131

⁶ Palanca sospesada al capdamunt d'una perxa clavada perpendicularment a terra. En un cap de la palanca hi havia un cubell i a l'altre una pedra pesant que feia de contrapès. D'aquesta manera, a falta de sèquies, els hortolans treien l'aigua

necessària per regar fruites, llegums i verdures, que un cop collides venien al mercat de la plaça del Castell. Vegi's "La pollastra suburense" de Joaquim de Miró (Museu Cau Ferrat), o "Vista de Sitges" de Joan Roig i Soler (Col·lecció Artur Ramon)

⁷ AHS. Manuals de Notari. Joan Pau Ferrer i Sala, Inventaris 1773-1803. Inventari dels béns de Josep Bonaventura Falç i Roger: "unas rodas de cínia bonas y altres quatre rodas de pi novas per una bomba" (...), "altra caseta situada al extrem de dit hort de la sobredita casa (de la Ribera) per lo ús y habitació del hortolà del mateix hort" [sic], p. 171 v.

⁸ Muntaner i Pasqual, Ignasi M^a: *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges (GES) 1986, p. 90

AHS. Manuals de Notari. Joan Pau Ferrer i Sala, Inventaris 1773-1803. Inventari dels béns de Josep Bonaventura Falç i Roger: "un safreig (bassa) gran i altre petit" [sic], p. 171 v.

⁹ Carbonell i Gener, Josep: *Don Josep Bonaventura Falç i el context històric de la seva època*, Sitges (Eco de Sitges) 1977, p. 27.

AHS. Manuals de Notari. Joan Pau Ferrer i Sala, Inventaris 1773-1803. Inventari dels béns de Josep Bonaventura Falç i Roger: "divuit caixons i y vint y vuit torretas per posar flors" [sic], p. 171 v.

¹⁰ Vegi's "Hort de Can Falç", oli d'Antoni Almirall, any 1895 (Museu Maricel)

¹¹ Vegi's "Pati de Can Falç", oli de Santiago Rusiñol, any 1894 (Cercle de Belles Arts de València)

¹² La Vanguardia 24.IV.1992, p. 29

EL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

TREBALLA DES DE FA QUARANTA ANYS
PER LA CULTURA SITGETANA

PUBLICANT LLIBRES I FENT CONFERÈNCIES I EXPOSICIONS
SOBRE TEMES LOCALS

SI VOLS AJUDAR-LO, FES-TE'N SOCI